

SÖZLÜK

-A-

anayasa	: Bir devletin biçimini gösteren, yasama, yürütme ve yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasa.
antlaşma	: İki veya dahah çok devletin aralarında kararlaştırdıkları esaslara uygun hareket etmeyi kabul etmeleri (Muahede).
arşın	: Eskiden kullanılan aşağı yukarı metrenin üçte ikisine eşit olan uzunluk ölçüsü.
asil	: Soylu.
asri	: Modern; Çağa uygun.
aşama	: Önem ya da değer bakımından gitgide yükselen basamakların her biri.
aşar	: Eskiden mevsim sonunda toprak ürünlerinden onda bir oranında alınan vergi. Ondalık.
ayaklanma	: Yasalara ve buyruklara karşı gelme (İsyan).
ayrıcalık	: Başkalarından ayrı ve üstün tutulma durumu (İmtiyaz).

-B-

babalık	: Eski devirlerde bazı tarikatlarda din büyüğü. Bektaşi babası gibi.
bağımlı	: Başka bir devletin etkisi altında bulunan, kendi başına hareket edemeyen bir insan topluluğu veya ulus.
bayındır	: Geliştirilmiş, güzelleştirilmiş.
bedhah	: Kötülük isteyen.
bildiri	: Resmî bir makam, kurum veya resmî olmayan bir örgüt, topluluk tarafından herhangi bir durumu ilgililere duyurmak için yazılan yazı, tebliğ, tebligat.
bilfiil	: Fiilen, doğrudan doğruya, eylemsel olarak.
bitap	: Güçsüz, halsiz.
büyü	: Bir işin olağanüstü güçlerin yardımı ile yapılacağına inanılarak yerine getirilmesi istenen boş ve gülünç şeyler.

-C, Ç-

celal	: Büyüklük, ululuk
ceriha	: Yara.
cüda	: Yurt ve baba ocağı gibi çok sevilen şeylerden ayrılmış olan, uzak kalmış olan.
çağdaş	: Çağımızda olan, çağımıza uymuş (Muasır).
celebi, çelebilik	: Mevlevilerin en büyüklerine verilen unvan, görgülü ve ince kimse.

-D-

dalalet	: İyilikten, doğruluktan çıkma.
dede	: Eskiden mevlevi tarikatında dervişlere verilen ad.
deha	: İnsan zekâsının, insan kişiliğinin erişebileceği en yüksek kerte. Dahilik.
ebedî	: Sonsuz, ölümsüz.
egemenlik	: Buyruğunu yürütme hakkı (Hâkimiyet).
ekonomi	: Bir toplum ya da ülkedeki üretim, dağıtım, tüketim durumu ile ilgili olguların tümü.
elim	: Acı veren.
endaze	: Altmış santimetre boyunda eski bir uzunluk ölçüsü.
Enderun	: Devşirme çocuklarından yetenekli olanların Topkapı Sarayı'nda yetiştirildiği okul.
erdem	: Ahlakın övdüğü iyilik, acıma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk,
evsaf	: Vasıflar, nitelikler.
ezel	: Başlangıcı belli olmayan zaman, öncesizlik.

- F- G -

fakrî zaruret	: Yoksulluk, çaresizlik.
fazilet	: İnsan yaratılışındaki iyilik.
fırka	: Tümen. Siyasal parti.
gaflet	: Haberi olmama, boş bulunma.
gaye	: Amaç, ideal.

gelenek	: Nesilden nesile geçerek gelen, topluluğun üyeleri arasında ortak ve özel bir ruh dolayısıyla sağlam bir bağ kuran her türlü alışkanlık (Anane).
grup	: Bir parlamentoda, temsil edilen her partinin oluşturduğu disiplinli milletvekili toplulukları.

-H-

Hanefi	: İslamda sünnet ehli denilen dört mezhepten biri.
hayasız	: Utanmaz, arlanmaz, sıkılmaz, yüzsüz.
helal	: Dinin hükümleri bakımından kullanılabilen, kendine mal edilebilen.
hitam	: Son, sona erme.
hukuk	: Bireylerin (fertlerin) hayat ilişkilerinde uymak zorunda oldukları kurallar.
Huda	: Tanrı.

-I-

idadi	: Eskiden aşağı yukarı lise derecesindeki okullara verilen ad.
idealist	: Bir ülküye özlem ve bağlılık duyan.
ideoloji	: Toplumun şöyle veya böyle olması gerektiğine inananların düşüncesiyle meydana gelen öğretisi.
ihtilal	: Bir devletin ekonomik, sosyal ve politik yapısını birdenbire değiştirmek için çıkan zorlayıcı bir eylem.
İlelebed	: Sonsuzluğa kadar.
ilke	: Temel düşünce (Prensip).
İstiklal Mahkemesi	: Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun çabuk ve etkili biçimde işlenmesini sağlamak için TBMM'nin kurduğu özel mahkeme. (Başkanları, savcılar, üyeleri milletvekili idiler.)
ittiham	: Suçlama.
izmihlal	: Yıkılma, çökme.

-K, L-

kabalak	: Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunda kullanılmış olan şapkaya benzeyen bir çeşit başlık.
kabine	: Bakanlar kurulu.
kadı	: Tanzimata kadar her türlü davalara, Tanzimatla Medeni Kanunu'nun çıktığı tarih arasında ise yalnız evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan, Medeni Kanun çıktıktan sonra kaldırılan mahkemelerin başkanlarına verilen ad.
kadro	: Bir işin yürütülmesi için gereken bir cinsten şeylerin, özellikle aynı düşüncedeki kişilerin topu.
kamuoyu	: Bir sorun üzerine halkın taşıdığı kanı, düşünce (Umumi Efkâr).
kapitülasyon	: Bir ülke yurttaşlarının zararına olarak yabancılara verilen ayrıcalık, haklar.
konferans	: Uluslararası bir sorunun çözümü için yapılan toplantı.
liberalizm	: Toplumsal çıkarın, bireysel çıkarları şartsız olarak serbest bırakmakla gerçekleşebileceğini savunan ekonomik ve siyasal görüş.

-M,N-

mahiyet	: İçerik.
mahrum etmek	: Yoksun, nasipsiz, paysız kılmak.
mahrem	: Gizli, sırdaş, (Namahremde gizli olmayan anlamına gelir).
makul	: Akla uygun.
Mecelle	: Osmanlı Devleti'nde ilk medeni kanunun adı.
meşrutiyet	: Krallıkla yönetilen devletlerde bir anayasanın bulunması ve bu anayasaya uygun davranılması ile ortaya çıkan rejim.
muhalif	: Karşı olan.
millî irade	: Ulusal irade.
muhafaza	: Koruma, saklama.
musibet	: Ansızın gelen bela, sıkıntı.
muska	: Hastalıkları ya da başka sıkıntıları giderdiğine inanılarak üstte taşınan, suda eritilip içilen, yakılıp tütsülenen yazılı kağıt.
mücerret	: Soyut, yalın durum.

müdafaa	: Savunma.
müftü	: İl ve ilçelerde Müslümanların din işlerine bakan görevli. Fetva veren din adamı.
mümtaz	: Seçkin, başkalarından ayrı.
mürit	: Eskiden tarikat şeyhine baş bağlayanlara verilen ad.
müstenit	: Dayanan.
müstevli	: İşgal ve istila eden, yayılan.
naaş	: Ölünün vücudu.
namusait	: Uygun, elverişli olmayan.
nitelik	: Varlıkları birbirinden ayıran özellik (Mahiyet).
nota	: Bir devletin başka bir devlete ya da bunun, elçisine verdiği yazılı bildiri.

-0,Ö-

okka	: 1283 gram gelen ve eskiden yurdumuzda kullanılan ağırlık ölçüsü.
onaylamak	: Yapılan bir işi doğru ve yerinde bularak kabul etme.
Ortodoksluk	: İstanbul'daki Fener Patriği'nin güttüğü Hristiyanlık mezhebi, Yunanlılar ve Slavların çoğu bu mezheptendir.
oy	: Tutulacak yol için ileri sürülen görüş, rey.
oybirliği	: Bir konuda bütün oyların birleşmesi.

-P,R-

Padişah	: Osmanlı devlet yönetiminde devlet başkanına verilen san.
pakt	: Antlaşma.
Panslavizm	: Slav asıllı bütün halkları aynı yönetim altında toplama amacı güden poliik akım ve hareket.
patrik	: Yunan Ortodoks ve Doğu kiliselerinin başkanlarına verilen bir ad. Bunun için iş gördüğü yere de patrikhane denilir.
politika	: Siyasi bir amaca varmak için karşısındakilerin duygularını okşamak, zayıf noktalarından ya da aralarındaki uyuşmazlıktan yararlanmak gibi yollardan iş yürütme. Toplum ve devlet yönetimi.

realist	: Gerçekçi.
rejim	: Bir devletin belli başlı ilkeleri bakımından yönetimde tuttuğu yol.
rüşdiye	: Eskiden şimdiki ortaokullar derecesinde olan okullara verilen ad.

-S, Ş-

safha	: Bir olayda birbiri ardınca görülen, bir işte birbiri ardınca beliren, gelişen değişik durumların her biri, aşama, merhale, evre.
seciye	: Karakter.
seyyit	: Peygamber Hazreti Muhammed'in soyundan olanlara verilen bir unvan.
sistem	: Yol, yöntem, model. Belli ilkelerin bir bütünlük içinde olması.
siyasal parti	: Çeşitli görüşlere sahip insanların bir araya gelip teşkilatlanması, teşkilatlanmış gruplar.
sömürge	: Bir devletin başka bir ülkeyi ve üzerinde yaşayan milleti egemenliği altına alarak onlara hiçbir hak tanımaması yolu ile kurduğu sömürü düzeni.
sözleşme	: Bir konu üzerinde konuşulup kabul edilen ve yapılması karşılıklı üstlenilen biçim ve bunun yazılmışı (Mukavele).
Sünnet	: Peygamber Hazreti Muhammed'in şu ya da bu konuda göstermiş olduğu ve uyulması Müslümanlarca gerekli sayılan özel davranışları ve sözleri.
Sünni	: Sünnet ehlinde olan kimse.
şehadet	: Tanıklık; şehitlik, yüksek bir ülkü uğrunda ölme.
şerait	: Şartlar, koşullar.
şeyh	: Eskiden tekke başkanlarına verilen ad.
şeyhlik	: Tekke başkanlığı.
şuur	: Bilinç, anlayış.

-T, U, Ü-

talimatname	: Yönetmelik.
--------------------	---------------

tarikât	: Tasavvufa dayanan ve kimisi eski dinlerin kalıntılarını yaşatan, kimisi de şeriatın insanlara çok sert ve bencil gelen yanlarını yumuşatmak ihtiyacı ile ortaya çıkan türlü tasavvuf öğretilerine verilen ad, yol (Mevlevî tarikatı, Bektaşî tarikatı gibi).
tehdit	: Birinin gözünü korkutma, göz dağı.
tekke	: Eskiden tarikat adamlarının toplanıp ayin yaptıkları yer.
temsîl	: Birinin veya bir topluluğun adına davranış.
teokratik	: Dinî esaslara dayalı sistem (yönetim biçimi).
teyakkuz	: Uyanık olma, dikkatli.
tezahür	: Görünme, belirme.
tutucu	: Bir düşünceyi, bir alışkanlığı değiştirmeden tutmak isteyen (Mutaassıp).
türbe	: Ünlü kimselerin gömülü bulunduğu yapı.
ufûl	: Ölümle yokolma, batma.
unvan	: Kişi adlarının başına ya da sonuna getirilen saygı sözü, san.
Uzak Doğu	: Asya'nın doğusu.
Ültimatom	: Bir devletin başka bir devlete verdiği ve hiçbir tartışma veya karşı koymaya yer bırakmaksızın, tanıdığı sürede isteklerinin yerine getirilmesini istediği nota.
üfürükçü	: Okuyup üfleyerek hastalıkları ve başka dertleri savdığını ileri süren ve böylece bilgisiz kimseleri dolandıran kimse.
ümme't	: Bir peygambere inananların tamamı.

-V,Y,Z-

Yakın Doğu	: Avrupa'nın en yakın doğu bölgeleri.
yegâne	: Tek, biricik.
zaviye	: Küçük tekke, köşe.
zemin	: Taban.
zihniyet	: Belli bir düşünce yolu, akım, anlayış.